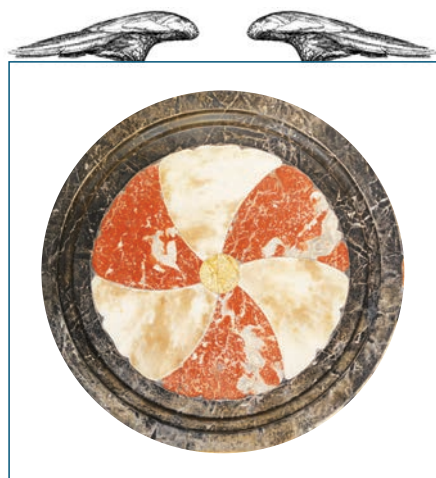

MARTIN SUŠNIK

REALIZEM, KI OSVOBAJA

MARTIN SUŠNIK

REALIZEM, KI OSVOBAJA

Eseji o svobodi in vzgoji

UVODNE BESEDE

DRAGI BRALCI!

Pred vami se odpira zbirka skromnih esejev, ki sem jih v zadnjih letih kljub svojim omejenim sposobnostim zmožal napisati o svobodi in vzgoji. In res menim, da »se odpira«, kajti njen namen je, da bi v te strani prodrli vi in jih potlej tudi z osebnim razmišljanjem obogatili. To je njen pristni cilj. Morda se bomo strinjali, morda ne, a kakorkoli naj bo, mi v srcu utripa upanje, da bi vam ti spisi služili za razjasnitev pogleda na stvarnost in na stanje sodobne kulture, v kateri prevladujejo določeni miti in zmede, ki od nas zahtevajo razločitev.

Eseji so bili rojeni v raznih razmerah. Dovolite, da te razmere na kratko pojasnim.

»Realizem, ki osvobaja« je pisna in nekoliko razširjena oblika predavanja, ki sem ga imel čast podati ob priliki prvega »Komarjevega popoldneva« v Galeriji Družina v Ljubljani, 26. maja 2017,¹ ki je bil tudi priložnost za predstavitev zavo-da *Philosophia perennis*.

»Prosti čas in svoboda« je bil izvirno napisan za to zbirko, predaval sem pa na to temo v Katoliškem inštitutu na Fakulteti za poslovne vede v Ljubljani, 26. oktobra 2021.

Ostali eseji so poslovenjena verzija že prej izdanih esejev v španščini. Esej »Vzgoja in demokracija« je izšel v reviji

---

¹ Ponovitev prireditve, ki je vključila tudi ponovitev tega predavanja, pa je bila 29. maja 2017 v okviru »Srečanja pod lipami« št. 100 v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Predavanje je bilo ponovljeno tudi v okviru Slovenske kulturne akcije v Slovenski hiši v Buenos Airesu septembra istega leta.

Pravne fakultete Argentinske katoliške univerze (Pontificia Universidad Católica Argentina) *Prudentia Iuris*, številka 78, 2014. »Vitalna vzgoja: pedagogija srca« je nastal kot združitev dveh esejev: »Pedagogía del corazón«, izdan v reviji *Con-Textos* višjega inštituta Nuestra Señora de La Paz (številka 2, 2014) in pozneje tudi v slovenščini v reviji *Med-dobje* (Slovenska kulturna akcija, letnik 48, številka 1–4), ter predavanja »Educación vital«, ki je bilo podano v Buenos Airesu leta 2016 v okviru prvega Komarjevega popoldneva (»Primeras Jornadas en torno a la figura de Emilio Komar«). Končno, esej »Vzgoja, enotnost in različnost« je poslovenjena oblika kratkega predavanja »Educación: unidad y diversidad«, ki je bil pripravljen za srečanje »Educar en la diversidad (Desde el aula heterogénea hacia la integración escolar)« v Instituto Superior Nuestra Señora de La Paz leta 2017 in je bil pozneje tudi izdan v reviji *Con-Textos* (številka 9, 2018).

Morebiti vas vsi ti podatki ne zanimajo – in imate prav. Vsekakor pa se mi je ta pojasnitev zdela primerna, da veste, iz česa je ta zbirka nastala in zakaj ji po eni strani kot celotni knjigi primanjkuje enotnost, po drugi strani pa se v njej nekatere misli ponovijo. Za morebitno dolgočasje torej že vnaprej prosim odpuščanja.

Ponavljam pa, da je namen teh spisov prispevati k razmišljanju o stanju sodobne družbe in pripomoči k motrenju realnosti. Zato upam, da se boste tudi vi s potrpljenjem in dobrodušnostjo »odprli« tem skromnim esejem, predvsem pa stvarnosti. Če se prvo spleča ali ne, boste gotovo sami znali presoditi. Za drugo sem pa prepričan, da ni le vredno, temveč nujno potrebno.

M. S.

VZGOJA IN DEMOKRACIJA

KELSENOVA TEZA IN SOKRATOVA SPODBUDA

DEMOKRACIJA IN PROBLEM TEMELJA

Beseda »demokracija« je, kot vemo, grškega izvora in jo sestavljata besedi *démos* (ljudstvo) in *krátos* (moč, oblast). Etimološko torej pomeni »moč / oblast ljudstva«. Večina avtorjev meni, da od Grkov prihaja ne samo beseda, temveč tudi demokracija sama kot socialni sistem, ki se je razvil v davnih Atenah, čeprav si lahko predstavljamo, da so bile nekatere oblike demokratičnega vodstva prisotne že v prejšnjih civilizacijah in plemenskih organizacijah. Poleg državne ustave lahko pridevnik »demokratičen« ekstenzivno uporabljamo tudi za razne vrste organizacij. Lahko govorimo o demokratičnih odločitvah v kakem podjetju, v vzgojni instituciji, v družini itn., da s tem označimo, da ima v teh skupinah vsakdo možnost izreči svoja mnenja in predloge ter se tako aktivno udeleževati pri odločitvah.

Vse kaže, da si je demokratični sistem v naših časih zaslužil preferenco in ga večinoma imamo za najboljšo (ali pa vsaj najmanj slabo) obliko družbene organizacije, ne glede na njen zgodovinski izvor in razvoj, ter kljub težavam in razočaranjem, ki jih v starih in modernih demokracijah lahko doživimo. Vzroki tega so seveda razumljivi. Najpomembnejša in dragocena značilnost demokratičnega načina vladanja je ravno v tem, da omogoča udeležbo državljanov (ali članov skupine) v javnih zadevah in tako spodbuja socialno sožitje med

enakimi, angažiranimi in med seboj spoštljivimi ljudmi. Dandanes torej glede te preference demokratičnega sistema obstaja večinsko soglasje.

Težje pa najdemo to soglasje pri načinu, kako razumemo demokratično organizacijo, zlasti pa v zvezi z vprašanjem o njenem temelju. Kaj je filozofski fundament demokracije? Na kakšni filozofski osnovi temelji ali bi morala temeljiti? Pri tem prav gotovo nismo vsi enega in istega mnenja in je zato pomembno, da zadevo preudarimo.

Demokracija, kot rečeno, vsebuje aktivno udeležbo, dialog, debato, pluralizem in spoštovanje drugih in njihovih mnenj. V nasprotju s totalitarnimi sistemi, v katerih obstajajo zatiranje, cenzura, vsiljevanje in uveljavljanje enoumja, v demokraciji izstopa možnost, da ima vsak od nas svoje lastno mnenje, da sme svobodno misliti in tudi svoje misli svobodno izreči. Zatorej bi se lahko zdelo, da je priznanje in zagovarjanje »absolutnih resnic« ali »absolutnih vrednot«, ki naj bi bile veljavne za vse, nekaj, kar je demokratičnemu vzdušju tuje ali pa celo nasprotno. V tem smislu kaže, da je demokratičnemu navdihu bližja misel, da ima vsak »svojo resnico«, »svoje vrednote«, brez pravice, da bi te imel za edinstveno veljavne. Če bi se kdo držal lastnih prepričanj, češ da so ta edina resnična, bi dosledno gledano imel ostala mnenja za zmotna in torej takšna, ki jih je moč zavreči. Povprečni človek dandanes dejansko misli tako in se mu ideja »absolutnih resnic« kot nekaj objektivnega in univerzalno veljavnega zdi sumljiva, kajti slutiti, da iz nje nastanejo dogmatizmi totalitarne vrste. Zato se raje spoprijatelj z idejo, da so »resnice« subjektivne, češ da se s tem pospešuje svobodno mnenje vsakogar in možnost sožitja raznosmernih pogledov.

Takšno tezo je predstavil avstrijski teoretik prava Hans Kelsen (1881–1973). Kelsen je trdil, da je edini možni temelj demokratičnega sistema *relativizem*. Relativizem sloni ravno na tem, da so »resnice« in »vrednote« relativne vsakemu posamezniku, ne pa absolutne ali univerzalne. Ne obstaja ena resnica za vse, prav tako pa tudi ne obstajajo objektivne vrednote, po katerih bi morali vsi voditi svoja dejanja. Če bi obstajale, bi ne bilo prostora za pluralizem. Relativizem naj bi bil potemtakem edina možna pot do tolerance, ta pa steza k demokratičnemu sožitju:

»Demokracija predpostavlja relativizem; to misel je prepričljivo uveljavil Kelsen. Demokraciji gre, da podeli moč vsakemu prepričanju, ki zmore zase pridobiti večino, ne da bi se smeli spraševati o vsebini in vrednosti tega prepričanja. Ta drža pa je dosledna le ob spoznanju, da imajo vsa prepričanja isto vrednost, to se pravi, na temelju relativizma.«¹⁵⁹

Kelsen argumentira to bistveno vez med relativizmom in demokracijo na različne načine. Na prvem mestu trdi, da ima s psihološkega vidika oseba, ki verjame v objektivne in absolutne resnice, večjo težnjo k vsiljevanju teh resnic drugim in torej k intoleranci. Kdor pa smatra, da ima vsak »svojo resnico«, očitno ne bo skušal vsiljevati lastnega pogleda na stvari tistim, ki imajo drugačnega. Relativistična drža, po kateri ni objektivnih resnic in nobeno prepričanje ne more biti pojmovano kot edino, resnično ali boljše od drugih, bi torej bila po Kelsenovem mnenju edina možna osnova za spošto-

---

¹⁵⁹ Gustav Radbruch, »El relativismo en la filosofía del derecho«, *El hombre en el derecho*, Bs. As., Depalma str. 100–101. Citiral Agustín Squella v »Idea de la Democracia en Kelsen«, *Estudios Públicos*, N° 13, 1984.

vanje posameznikove svobode. Avtor to intuicijo podkrepi z zgodovinskimi argumenti: »Skoraj vsi največji eksponenti relativistične filozofije so bili v politiki pristaši demokracije; privrženci filozofskega absolutizma, veliki metafiziki, pa so bili pristaši [političnega] absolutizma in nasprotniki demokracije.«¹⁶⁰

Zgodovina, zlasti v zadnjem stoletju, nudi nemalo primerov, katerih bi se lahko ta zadnja argumentacija poslužila: nacizem, fašizem, komunizem, imperializem, terorizem, totalitarni sistemi desnice, levice, verski, ne-verski, protiverški, diktature na vzhodu, na srednjem vzhodu, na zahodu, na severu in jugu, za vse te sisteme je videti, da utemeljujejo svoj totalitarni značaj na neki »absolutni resnici«, ki je povzvišena na stopnjo dogme, da tako vsiljujejo to, kar samo-umevno imajo za »resnico«. Zato ni čudno, da dandanes pojem »resnice« nima najboljše javne podobe in vzbuja sumničenje in nezaupljivost, ne le med akademiki, marveč tudi v medijih in pri vsakdanjem človeku (ravno nasprotno s tem, kar se godi s pojmi, kot so na primer »svoboda«, »demokracija« in »toleranca«). In to predvsem zaradi moralnih razlogov, to se pravi, ker je »objektivna resnica« pojmovana kot nasprotujoča svobodi in demokratičnemu duhu.

Če je torej relativizem temelj demokratičnega življenja, kot meni Kelsen (in z njim mnogo mislecev postmoderne), potemtakem bi morala vzgoja, ki si želi biti demokratična in demokracijo pospeševati, imeti tudi isti temelj. Pri vzgoji bi morali torej spodbujati kritično misel učencev in mladih z

---

¹⁶⁰ Hans Kelsen, *Los fundamentos de la democracia*. Citirala Anna Pintore v članku »Democracia sin derechos«, www.biblioteca.org.ar/libros/142023.pdf.

namenom, da bi nivo kritike bil dovolj bistroumen, da bi nikdar ne smatrali ničesar kot »resnično« in bi s tem pospeševali svobodno mišljenje, svobodno izražanje lastnih mnenj, vzdušje tolerance in bratskega sožitja med različnimi perspektivami. Istočasno bi morali zagotoviti odstranitev vsake absolutistične in metafizične sledi, vsakega iskanja objektivnih temeljev, vsako resnicoljubnost, da bi ne zapadli v nasilne in netolerantne fundamentalizme, ki nasprotujejo demokratičnemu čustvu in priznanju svobode.

Kljub temu, da je ta zamisel dokaj razširjena, ali celo ravno zaradi tega, se nam zdi primerno, da o njej premislimo – predvsem, kolikor se ob analizi v njej pojavijo nekatera protislovja.

TEŽAVE KELSENOVEGA PREDLOGA

Omenimo na prvem mestu protislovje, ki se takoj pojavi ob takih predlogih. Če se z domnevo, da človek ne more spoznati absolutnih vrednot ali, še bolj strogo, da te vrednote dejansko ne obstajajo, odločimo za relativizem kot temelj z namenom, da tako branimo enakost vseh ljudi in svobodo vsakega izmed nas, ali to ne pomeni, da – protislovno – smatramo, da sta enakost in svoboda na neki način absolutni vrednoti? Dosleden relativizem bi moral tudi enakost, svobodo, mir, toleranco, spoštovanje drugega itn. imeti za relativne vrednote, ki bi torej v demokratičnem sistemu lahko bile upoštevane ali pa ne. Seveda bi se s tem zgrudila osnova in smisel demokracije; to se pravi, z doslednim relativizmom se razruši ravno to, kar smo hoteli zagovarjati. Resen zagovor demokracije torej ne more popolnoma prezreti vsake absolutne vrednote, ne da bi demokracija sama sebe izničila. Lahko sloni le na

VSEBINA

5	Uvodne besede
	REALIZEM, KI OSVOBAJA
9	Uvod
12	Svobodno dejanje in hotenje
16	Beg pred svobodo
24	Obramba svobode?
34	Svoboda, realizem in srce
44	Sovpadanje s seboj
53	Sličnost božja
56	Sprejeti svoje dostojanstvo
61	Svoboda in družba
65	Odpirajoči zaključki
	PROSTI ČAS IN SVOBODA
68	Prosti čas in alienacija
79	Boj proti sistemu?
83	Lenobnost in acedia
89	Delovni čas in otium
98	Ocij, kult in popolnost časa
103	Prosti čas, svoboda in sreča(nje)
	VZGOJA IN DEMOKRACIJA
109	Demokracija in problem temelja
113	Težave Kelsenovega predloga
119	Sokrat: ovržba in majevtika
126	Vzgoja za demokracijo
	VITALNA VZGOJA: PEDAGOGIJA SRCA
133	Vzgoja in sedanjost
135	»Tekoča vzgoja« in »pametne rakete«
141	Informacija, formacija, srečanje

143	Pedagogija srca in notranje življenje
151	Vzgajati srce
155	Vzgoja in izžarevanje: Cor ad cor loquitur
158	Vitalna vzgoja

VZGOJA, ENOTNOST IN RAZLIČNOST

163	Kozmos in sistem
167	Upor vzgoji, ki tlači
170	Dve zatiralni možnosti
172	Ljubezen in pedagogija
175	Vzgoja, ljubezen in enotnost

Martin Sušnik

Realizem, ki osvobaja

Eseji o svobodi in vzgoji

Zbirka Sidro 45

Urednik: Matija Ogrin

Lektorski pregled: Franci Sušnik, Matic Pavlič

Likovna zasnova: Peter Ogrin

Oprema naslovnice: Lucia Jerman

Grafična priprava: Stanislav Oražem

Izdala in založila: Družina d. o. o.

Za založbo: Tone Rode

Tiskano v Sloveniji

Naklada: 400 izvodov

Ljubljana 2023

Knjižno delo je izšlo v okviru knjižnega programa, ki ga sofinancira Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-1:165.82

SUŠNIK, Martin, 1978-

Realizem, ki osvobaja : eseji o svobodi in vzgoji / Martin Sušnik. - Ljubljana : Družina, 2023. - (Zbirka Sidro ; 45)

ISBN 978-961-04-0957-1

COBISS.SI-ID 131546371

Več informacij o knjigah založbe Družina dobite na spletnem naslovu
www.druzina.si